

INTERACȚIUNEA ȘTIINȚEI ȘI POLITICII CA FACTOR ESENȚIAL ÎN STABILIZAREA ECONOMIEI NAȚIONALE

Dr. hab., prof. Gheorghe ILIADI

*THE INTERACTION BETWEEN SCIENCE AND
POLICY AS THE MAIN FACTOR IN NATIONAL
ECONOMY STABILIZATION*

In conditions of economic crisis of national economy there is strongly recommended to take some concrete measures for solving this situation. The researching of innovative and transferred products in mass production is one of these measures.

The author of the article analyzes the role and interaction between economic sciences and representatives of state structures/ institutions in development and assimilation of new innovative products. Also, are recommended a list of proposals for improving the created situation. One of them is to build a strong collaboration between all participants of the elaborating process and those who played a central role in decision making process of economic policies.

Fenomenele de criză profundă, care au cuprins la ora actuală economia mondială și cea europeană, n-aveau cum să nu afecteze, în condițiile globalizării, economia națională a Republicii Moldova. Din păcate, în conștiința maselor, aceste mutații negative se identifică cu influența științei economice. În acest context este de remarcat faptul că sunt trecute sub tăcere diverse decizii și acțiuni politice, care uneori se bat cap în cap, iar rezultatele discutate ale activității economice și consecințele acestora sunt puse pe seama științei economice.

O atare atitudine nihilistă față de știință în general și față de teoria economică în special, scade prestigiul activității științifice, are un impact negativ asupra procesului de dezvoltare socială. Comunitatea științifică, mai întâi de toate cercetătorii din domeniul științelor economice și umaniste, resimt această tendință care nu poate fi tolerată mai ales în anii de reformare profundă a sferelor de activitate materială și spirituală, în perioada de tranziție spre o piață funcțională. De unde și o rămânere în urmă în dezvoltarea cercetărilor fundamentale și teoretico-metodologice, neglijarea potențialului științific considerabil existent, deficitul de cercetători tineri și, ca rezultat, o influență nesatisfăcătoare exercitată

asupra activității instituțiilor economice și financiare ale guvernului.

Este cunoscut faptul, că în urma unor particularități ale etapei de tranziție, legate, mai întâi de toate, de situația sectorului real al economiei și de imaturitatea relațiilor de piață, condiționate, la rândul lor, de dezvoltarea insuficientă a infrastructurii pieței și absența unor segmente necesare ale acesteia (instituții financiar-credite, burse de valori, mijloace de comunicații etc.), subdezvoltarea mediului concurențial, precum și de lacune în legislația națională cu privire la mediul de afaceri, multe dintre direcțiile proiectelor științifice așteaptă timpuri mai bune pentru a fi elaborate, iar o parte din proiectele finalizate întâmpină dificultăți serioase în ceea ce privește implementarea și utilizarea în procesul de producție.

Acestea sunt cauze obiective lesne de înțeles. Altceva e când elaborările științifice, propunerile și recomandările solicitate de activitatea practică se confruntă, în procesul lor de implementare în producția materială, cu evaluări preponderent subiective.

O îngrijorare deosebită le trezește economiștilor cercetători deficitul de credibilitate a autorităților față de elaborările finalizate, din cauza unei abordări unilaterale și abuzive, dictate de anumite interese corporative. În urma acestui fapt economiștii pierd posibilitatea unei evaluări proprii și independente a rezultatelor științifice obținute. Experiența de durată a planificării lucrărilor științifice și de cercetare arată că se poate cădea de acord cu modul în care autoritățile trasează direcțiile strategice prioritare ale cercetărilor, nu însă și cu evaluarea științifico-practică a lucrărilor. Mai întâi de toate, se impune cu necesitate revizuirea și ordonarea metodelor de evaluare publică a rezultatelor și recomandărilor elaborărilor științifice cu tematică economică.

Produsele inovaționale cu profil socio-economic, reprezentând o proprietate intelectuală și protejate în aparență de dreptul de autor, sunt expediate în procesul transferului tehnologic ministerelor de resort, iar de acolo, guvernului și parlamentului. Totuși, fiind supuse unor corecții și redactări unilaterale, acestea, în multe cazuri, ajung să servească nu atât interesele naționale, cât cele îngust departamentale.

O formă de influență a intereselor economice organizate asupra procesului decizional și a executării hotărârilor adoptate de instituțiile puterii de stat o constituie participarea personală a reprezentanților

diferitelor uniuni și organizații în activitatea puterii executive și legislative. Deseori politicienilor și funcționarilor li se pun la dispoziție informații, argumente și proiecte de hotărâri, convenabile unor grupuri pe care acești lobbyiști le reprezintă, precum și se face deschis sau voalat lobby unor fracțiuni de partid sau unor mișcări politice. De fapt, în cele din urmă, conținutul elaborărilor științifice este supus unor modificări, iar ideile de bază sunt chiar confiscate, privându-i pe realizatori de dreptul lor de autor. Adesea autorii recomandărilor științifice sunt excluși din procesul de discuții, iar varianta de alternativă nu numai că nu este acceptată, ci și dată uitării.

În acest context nu este fără temei și opinia, potrivit căreia de multe ori responsabilitatea pentru situația creată îi revine științei și comunității științifice. Astfel, tehnologia practică în timpul de față de promovare a elaborărilor social-economice recomandate, a constrâns știința să se adapteze, obligând-o să treacă la forme mai simple de finalizare a cercetărilor, racordate la condițiile existente de aplicare. În urma acestui fapt, multe prognoze științifice, propuneri vizând restructurarea organizatorică a economiei și perfecționarea mecanismului ei de funcționare în ultimii ani sunt recomandate fragmentar sau într-o multitudine de variante cu diferite tipologii și scenarii (pesimiste și optimiste), care exprimă destul de echivoc punctul de vedere personal, cedând altora dreptul de a alege varianta necesară și creând astfel posibilități pentru concluzii și evaluări neprofesionale.

Materialele cercetărilor capătă tot mai mult un caracter de orientare generală pentru adoptarea de către autoritățile statului a unor decizii politico-economice. Unii dintre reprezentanții puterii legislative și executive, fiind fără doar și poate persoane oneste și bine intenționate, își dau seama doar aproximativ de posibilele consecințe economice și sociale ale hotărârilor pe care le aprobă. Ca rezultat, ei se văd nevoiți să voteze doar din convingerea, bazată pe cunoașterea problemei abordate, în conformitate cu apartenența lor de partid sau de grup. Într-o situație și mai complicată se află savanții economiști. Privăți de dreptul de autor și fără apărare în cadrul discuțiilor, fără să participe la dezbaterile deciziilor adoptate și la evaluarea unor variante de alternativă ale proiectelor inițiate, ei se pomenesc astfel sub un tăvălug birocratic și pierd capacitatea de a influența în mod real și eficient schimbarea situației economice în țară. În cele din urmă, chiar și deciziile luate cu intenții bune, conțin în esența lor o informație insuficientă sau incorectă, în mod vădit unilaterală, sau, bazându-se pe doctrine politice de partid, nu iau în considerație argumentarea științifică, recomandările generalizate și consecințele lor pe termen lung.

Se pare că, ținând minte mereu de gravitatea problemelor economice ale Republicii Moldova, comunitatea științifică și, mai întâi de toate, cercetătorii de profil social-economic sunt datori nu numai pentru a se autoreabilita, ci și pentru a apăra ambiții științifice sănătoase, să încerce, în noile condiții de democratizare a vieții sociale, să depășească indiferența și pasivitatea atunci când vine vorba de lucrările lor, să argumenteze cu insistență actualitatea științifică și eficiența practică a acestora, să propună căi alternative de soluționare a problemelor, dovedind profesionalism și o totală independență față de oricare interese politice.

Pe de altă parte, este foarte important ca autoritățile să pună la baza activității lor mai întâi de toate interesele generale și cele naționale și să înțeleagă, în sfârșit, că nu se poate să identifice teoria economică cu scolastica, că trebuie să ne debarasăm de stări nihiliste în procesul de evaluare a proiectelor științifice și de adoptare a deciziilor politice și de stat. Nu este nevoie să aducem exemple de mari pagube economice și sociale, care însoțesc actualul proces de tranziție atât pe plan social-politic, cât și pe cel economic. Profunzimea lor scoate în evidență încălcarea unor legități ale schimbărilor și evoluției sociale, inclusiv în domeniul economic, iar multitudinea încălcărilor și pierderilor este o consecință a violenței care parvine dinspre factorii politici și paraștiințifici, ce impun scheme și clișee ideologizate, ignoră legătura și dependența reînnoirii societății cu procesele moștenirii și continuității în dezvoltarea socială care vin în contradicție cu logica transformărilor vieții sociale.

Cu alte cuvinte, făcând abstracție de discuțiile pe marginea unor probleme teoretice ce au un caracter economico-filozofic și prevăd o consolidare a mecanismelor regulatorii asupra proceselor de reformare a sistemului economic bazat pe sprijinul social, asupra concluziilor științei și tendințelor progresiste ale dezvoltării sociale, vom sublinia necesitatea abordării următoarelor chestiuni principale.

Mai întâi de toate, realizarea eficientă și cu succes a proceselor de tranziție presupune prioritatea implicării statului în consolidarea funcțiilor regulatorii în ceea ce privește asigurarea unei ordini publice și legalități normale în țară, crearea unui mediu concurențial real, rezolvarea unor probleme sociale de stringență actualitate.

O altă chestiune principală și nu mai puțin semnificativă este centrarea științei academice pe elaborarea unei baze fundamentale teoretico-metodologie ale economiei de tranziție, ca punct de plecare pentru pregătirea tinerilor cadre de savanți și perfecționarea calificării managerilor din instituțiile statului în materie de activitate economică la nivelul

macro, mezi și micro al economiei naționale. Aici urmează să se dea o atenție deosebită funcției de prevenire a științei economice, cu alte cuvinte, direcției de expertiză și prognoză în activitatea ei. În același timp, științei nu trebuie să i se refuze și funcția ei de cunoaștere, de conștientizarea a unor noi realități în procesul de căutare a adevărului prin intermediul unor elaborări constructive a concepțiilor social-economice și a programelor de creștere economică.

Este greu să subestimezi rolul cercetărilor științifice cu problematică social-economică. Caracterul și direcțiile cercetărilor științifice în domeniul reglării de stat a proceselor de stabilizare din economia națională în ultimele 2-3 decenii au suferit modificări substanțiale. Poziția adeptilor doctrinei neoliberale au permis o mai bună înțelegere a necesității, limitelor, condițiilor și mijloacelor de realizare a stabilității economice în țară ca premisă pentru o creștere economică durabilă și pe termen lung. Este important să ținem cont de faptul, că elaborările științifice, consacrate problemelor economice din perioada de tranziție de la reformarea sistemului vechi, arhicentralizat administrativ de comandă la valorificarea unor principii noi a mecanismului de funcționare a pieții, a instrumentelor și normelor legislative au un caracter, de fapt, de pionierat, deoarece experiența economiei mondiale nu cunoaște exemple analogice de trecere de la un astfel de sistem la altul. La ora actuală, se conturează o serie de cercetări teoretice originale cu privire la economia de piață a etapei de tranziție, s-au obținut succese relative și în cercetările empirice din domeniul managementului în sectoarele economice, bugetar-fiscale și financiar-credite, în cel al investițiilor, ocupării forței de muncă și altele.

Pregătirea amplă a cadrelor de economiști, matematicieni și sociologi, care se specializează în domeniul economiei de piață și elaborarea unor chestiuni privind eficacitatea mecanismelor de reglare a acesteia, realizările în domeniul metodelor cantitative de analiză economică și a sistemelor de management, consolidarea legăturilor între centrele de cercetări și instituțiile statului, precum și organizațiile care îi reprezintă pe purtătorii reali ai intereselor economice, au transformat posibilitatea perfecționării în continuare a mecanismelor de reglare de către stat a economiei într-o realitate.

Iată de ce, în paralel cu creșterea nevoii de cercetări teoretice generale, sunt tot mai necesare elaborări practice în domenii concrete de profil interdisciplinar, care scot în evidență particularitățile specifice ale managementului privind interacțiunea științei și politicii. Rolul fundamental al științei în pregătirea managerilor de înaltă calificare a impus

introducerea în circuitul științific a noțiunii de „homoeconomicus”, care reflectă un anumit set de calități fizico-psihoice deosebite ale individului, întărite nu numai de pregătirea profesională specială, ci și de cea științifică, adică teoretico-metodologică și aplicativă, ceea ce-i dă posibilitate să devină un actor economic activ. Pornind de la această idee, savantul economist, acumulând respectivul set de calități „homoeconomicus”, și fiind un cercetător independent, propune rezultate finale ale lucrărilor sale nivelului ierarhic superior de gestionare a proceselor economice, iar funcționarii, la rândul său, pornind de la interesele generale și naționale, le utilizează în mod activ și creativ. Numai în asemenea caz se poate recunoaște că acestea corespund în deplină măsură cerințelor și normelor funcționale ale demnitarului din domeniul economic. Pe de altă parte, se poate presupune cu siguranță că utilizarea unor recomandări științifice argumentate poate servi drept bază teoretico-aplicativă pentru formarea personalității unor manageri moderni (businessmani, antreprenori etc.)

Atingerea acestui obiectiv de mare semnificație este posibilă cu condiția respectării bazelor științifice a mecanismului de stat de reglare economică și a concepției întemeiate pe aceasta a politicii economice privind stabilizarea și adaptarea sistemului social-economic actual de tranziție la condițiile variabile ale pieței economice. Pentru ajustarea procesului de reproducție la scară națională urmează să se elaboreze un sistem de măsuri tip cu caracter legislativ, executiv și de control în vederea depășirii unor crize de ramură sau la nivelul economiei naționale, a unor încălcări în domeniul financiar, în procesul de creare a unor locuri noi de muncă, prevenirea migrației populației și soluționarea multiplexelor și complexelor probleme sociale.

Statul are suficiente posibilități de reglare economică cu sprijinul legilor, instrumentelor fiscale și de creditare, normelor de amortizare a capitalului de bază trecut la rebut, a taxelor vamale, cursurilor valutare, cheltuielilor bugetare și proprietății de stat. Pentru utilizarea lor optimă și eficientă statul, la adoptarea deciziilor, trebuie să pornească nu de la interesele individuale sau corporative, ci de la interesele obiective ale ramurilor, regiunilor și companiilor, de la relațiile între autoritățile centrale și cele locale, de la pozițiile diferitelor ministere și departamente, instituții naționale, partide, mișcări și organizații non-guvernamentale.

Deocamdată însă realizarea condițiilor și posibilităților conceptuale existente este determinată în mod subiectiv de necesitatea conștientizată politic și capacitatea executanților unor purtători individuali sau organizați ai intereselor economice.

De aceea, totalitatea acestor condiții obiective și subiective, constituite la etapa actuală, determină sarcina de a formula bazele științifice ale acestei concepții care, la rândul ei, generează o necesitate conștientizată de modificare a situației social-economice, la a cărei etapă inițială asigurarea stabilității economiei naționale va fi o premisă pentru finalizarea etapei de tranziție a dezvoltării ei.

Totuși, trebuie să menționăm că o creștere a nivelului de centralizare a puterii în perioada de tranziție a contribuit în multe privințe la evoluția practicilor de adoptare a deciziilor de la aprobarea în trecut a unor reguli de joc generale (care în trecut fie spus, nu erau atât de coruptibile ca acum), spre practicile actuale de luare a unor decizii individuale (din păcate, defectuoase din start). De aceea, în activitatea birocratizată a actualului aparat de stat pârghiile administrării și a adoptării unor decizii finale se află la echipele ministeriale cu toate consecințele care decurg de aici.

O atenție deosebită merită faptul că aparatul instituțiilor de stat, care gestionează economia, a căpătat o independență relativă. Prin asta poate fi explicată formarea unui grup social specific al birocrăției de stat, care este înlocuită în funcție de rezultatele alegerilor parlamentare. Acesta are interese economice proprii și criterii autonome de activitate. Este de remarcat și faptul că birocrăția tinde spre un stil oligarhic de administrare, luând decizii fără participarea persoanelor interesate și fără a ține seama de nevoile economice reale.

Funcționarii de rang înalt au și ei interese economice semnificative și, aparținând de o anumită elită politico-economică, deseori promovează anumite interese de grup sau ale unor formațiuni politice. Acest lucru se vede mai bine ca oricând în timpul schimbării puterii și a căutării în legătură cu asta a unei forțe social-economice care ar servi pentru birocrăție drept bază socială. Schimbarea concomitentă a cadrelor de conducere afectează relațiile și continuitatea deja stabilită în cadrul administrației de stat, împiedică afirmarea noului sistem de interacțiune formală și informală.

Politicianul, sau omul „homopoliticus” (în analogie cu noțiunea deja amintită), după tipul său social-psihologic, precum și funcționarul birocratizat, trebuie să aibă capacitatea să se ridice deasupra intereselor de grup și să exprime cât mai mult cu putință interesele generale.

Cu toate acestea, oamenii politici se deosebesc evident, din punct de vedere psihobiofizic, de tipul „homo-economicus”, altfel spus, reprezintă un alt tip de demnitar, cu o orientare profesională și natură biosocială diferită. Orișice pasiune privată

a politicianului, devotamentul lui față de interesele unui anumit grup sau unui anumit strat social, sprijinul și protecția lor practică este incompatibilă și vine în contradicție cu tipul „homo-economicus”. În caz contrar, ridică semne de întrebare însăși capacitatea lui de a adopta decizii economice inteligente, deoarece apar bănuieli că el nu corespunde statutului de om politic.

Politicianul, și în același timp funcționarul de la minister, care are o anumită putere asupra reprezentanților comunității științifice, trebuie să corespundă, în cea mai mare măsură, funcțiilor naturale pe care le îndeplinesc. În acest scop, și savantul, și politicianul, nu numai în baza unor diferențe social-economice abstracte, dar și în concordanță cu idealurile sale, spre care ei trebuie să tindă, sunt obligați să se ridice deasupra intereselor de grup și să exprime cât mai mult posibil interesele generale și cele naționale.

Recunoașterea concepției, potrivit căreia există tipuri social-psihologice diferite de reprezentanți ai celor două sfere de activitate – știință și politică – și elaborarea unui model teoretic de interacțiune dintre acestea trebuie, fără doar și poate, să țină cont de mulți alți factori umani și să se bazeze pe un obiectiv strategic comun și tactici de dezvoltare a vieții social-politice și economice. Urmează să se intensifice colaborarea savanților economiști cu reprezentanții instituțiilor guvernamentale, responsabili de adoptarea deciziilor politico-economice. Trebuie de identificat și respectat riguros practicile elaborării preventive a sarcinilor tehnice pentru fiecare proiect propus de ministerul comanditar, de implicat cercetătorii în dezbateri pe marginea deciziilor privind elaborările aprobate, protecția drepturilor de autor și a proprietății intelectuale.

Elaborarea unei doctrine social-economice care ar corespunde situației existente la ora actuală și ar urma să stimuleze creșterea economică, reglarea pieței muncii, să încurajeze progrese în structura de ramură, să sprijine balanța de plăți și cea bugetară, precum și echilibrul schimburilor comerciale externe sunt posibile doar în cazul realizării unui compromis între numeroasele și variatele interese și obiectivele de atingere a unei prosperări maxime în cadrul actualei orânduiri de stat.

Se pare că anume o asemenea abordare va permite soluționarea contradicției apărute și elaborarea unui sistem adecvat de acțiune. În căutarea unei variante optime se regăsește activitatea creativă comună și elaborarea unei evaluări coordonate a muncii științifice care reflectă interesul general și cel național.